

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Roiko-Jokela, Heikki

Title: Holhoukseen julistamisen perusteista noin 1600-

Year: 1999

Version: Published version

Copyright: © kirjoittajat

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Roiko-Jokela, H. (1999). Holhoukseen julistamisen perusteista noin 1600-. In H. Roiko-Jokela (Ed.), Vanhuus, vaivat ja erilaiset (pp. 179-190). Kopijyvä Oy. Jyväskylän historiallinen arkisto, 4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9098-5>

HOLHOUKSEEN JULISTAMISEN PERUSTEISTA NOIN 1600–1985¹

”Joka on mielipuoli, niin myös se, joka tuhlaavaisuuden taikka juoppouden tähden on kykenemätön hallitsemaan omaisuuttansa, julistettakoon holhunalaiseksi.

Jos joku vanhuudenheikkouden tahi muun heikontuneen mielentilan, ruumiinvian taikka pitkällisen sairauden tähden on kykenemätön hoitamaan asioitansa, asetettakoon myöskin hänet holhouksen alaiseksi, jos hän sitä pyytää, taikka jos on pelättävissä että hänen omaisuutensa muuten joutuu hukkaan.”²

Artikkelin tehtävä on pohtia holhoukseen julistamisen perusteita ja lähtökohtia: yhteiskunnan jäsenilleen asettamia kriteerejä, niistä poikkeavien oikeudellista tilannetta, perheen ja suvun oikeuksia ja asemaa sekä syitä, jotka ovat nousseet keskeisiksi holhoukseen julistamisessa. Artikkelissa keskitytään tarkastelemaan täysi-ikäisten julistamista holhoukseen. Alaikäisholhouksiin ei puututa, koska alaikäiset on aina katsottu vajaavaltaisiksi ikänsä vuoksi — erillistä juridista prosessia ei normaalitilanteessa tarvita. Alaikäisholhousten kohdalla ei myöskään törmätä vastaaviin moraalisiin tai eettisiin ongelmiin kuin aikuisväestön kohdalla. Artikkelissa sivuutetaan myös alueelliset (läänit, tuomiokunnat, kunnat) erot, koska niiden tarkempi analysointi edellyttää mm. lukujen/tietojen suhteuttamista alueellisiin väkilukutietoihin. Tämä on tulevan tutkimuksen tehtävä.

Yhteiskunnan toiminnan turvaaminen

Yhteiskunnalla on toimintansa turvaamiseksi ollut aina tarve kontrolloida jäseniään. Tällöin niin sanottu enemmistö on noussut ratkaisevaan asemaan määriteltäessä yhteiskuntakelpoisuutta: enemmistö on määritellyt yhteiskunnan sisäisen normiston, sosiaalisen järjestyksen. Mahdolliset ongelmat on täytyntä luokitella, nimetä ja niiden voittamiseksi on tullut löytää keinot³. Toisin sanoen normeista poikkeavat on pitänyt saada valvontaan ja hallittaviksi. Keinoja ovat olleet paitsi yhteisön oma sosiaalinen ja moraalinen kontrolli (normit, arvot ja arvostukset) myös viranomaisten — niin kirkon kuin maallisenkin vallan — ohjeet ja säädökset (lainsäädäntö, yhteiskunnan hallinto-organisaatiot). Yhteiskunnan tilanne on puolestaan määrittänyt kontrollin luonnetta ja rajaavuutta: onko yhteiskunnan etu ajanut ohi yksilön vai onko määrääväksi nostettu yksilön vapaus. Toisin sanoen yhteisön sisäinen kontrolli on määrittänyt ulkoista valvontaa ja päinvastoin.⁴ Myös holhous voidaan lukea yhteiskunnallisiin kontrollijärjestelmiin, vaikka se usein mielletäänkin lähinnä yksityisoikeuden alaan kuuluvaksi, osaksi oikeustoimioppia. Holhous kattaa kuitenkin selvästi valvontajärjestelmän tunnusmerkistöjä: se kohdistuu poikkeaviin yksilöihin ja sen tavoitteena on saattaa nämä yhteiskunnan kontrolliin ja mahdollisuuksien mukaan poistaa tai minimoida aiheutuneet ongelmat.⁵

Holhoustoimen historian tutkimus kytkeytyy marginaaliryhmien historian tutkimukseen liittyen tätä kautta tiiviisti suomalaiseen sosiaalihistoriaan. Marginaaliryhmät on yleisesti käsitetty sellaisiksi joukoiksi, jotka ovat jääneet yhteiskunnassa syrjään poikkeavien arvojensa tai tietoisien syrjinnän tuloksena⁶. Holhoustutkimuksessa tilanne on kuitenkin sikäli poikkeuksellinen, että holhottavat tai uskotun miehen määräyksen alaiset eivät ole muodostaneet tai edelleenkaan muodosta mitään yhtenäistä tai selkeää ryhmää. (Vertaa esimerkiksi muut marginaaliryhmät: prostituoidut, vammaiset, vangit, eri etniset ryhmät,...) Kyse on sangen monimuotoisesta ihmisjou-

kosta, johon kuuluvia ei yhdistä ikä, sukupuoli, yhteiskunnallinen asema, terveydentila tai elämäntapa. Myös holhoukseen määrittämisen kriteerit ovat olleet eri aikakausina hyvin erilaisia: alaikäisyys, sairaus, sukupuoli, vanhuus, kehitysvammaisuus, juoppous, epäsosiaalisuus, tuhlaavaisuus,... Yhdistävä tekijä on lähinnä läpikäyty juridinen prosessi. Näin holhoustoimen historian tutkimisessa sivutaan niin sanottua sosiaalisten ongelmien tutkimuskenttää varsin laajalti. Tilanteeseen tuo oman lisävärinsä se, että holhoukseen julistamisen/vajaavaltaisuuden perusteet ovat vaihdelleet suurestikin eri aikakausina. Jonkinlaisena yhdistävänä tekijänä voitaneen pitää myös taustalla vaikuttanutta avun tarvetta, joka sekkin on ollut melko liukuva ja yhteiskunnan normittama käsite.⁷

Holhoustoimen historian tutkimus tarjoaa mielenkiintoisia vaihtoehtoja: Itse järjestelmän eriytyminen vuosisatojen aikana varsin itsenäiseksi ja erilliseksi tarjoaa jo oman tutkimussektorinsa. Toisaalta holhoustoimen yhteydet yhteiskunnan eri osa-alueisiin ovat laajat. Holhousviranomaisten, holhoojien ja holhottavien kautta järjestelmä sivuaa muun muassa oikeusjärjestelmää, sosiaali- ja terveydenhuoltoa, päihdehuoltoa, lasten- ja vanhustenhuoltoa, varallisuusoloja, perheen, naisen ja lapsen historiaa. Holhoustoimen ja sen periaatteiden kehityksen kautta voidaan seurata koko yhteiskunnan kehitystä tai päinvastoin. Esimerkkeinä mainittakoon ikärakenteiden muutosten ilmeneminen holhoukseen julistamisen syissä, naisen aseman tasa-arvoistumisen myötä äidin nousu tasavertaiseen holhooja-asemaan miehen rinnalle, Amerikan-siirtolaisuuden heijastuminen poissaoleville edunvalvojiksi määrättyissä uskotuissa miehissä, sotien vuoksi orvoiksi jääneiden lasten ja holhoustapausten määrän suhde sekä varsinkin nykypäivänä laitoshoidon purkamisen tuomat paineet avohuollolle ja tätä kautta myös holhoustoimelle.

Perheen ja suvun aloiteoikeus

Alaikäisten holhosten järjestämisen osalta ongelmat ovat yleensä olleet lähinnä kasvatuksellisiin seikkoihin liittyviä. Sen sijaan täysi-ikäisten holhouksiin liittyvät ongelmat ovat olleet moninaisempia. Voidaan paitsi kysyä, miten eri aikoina on rajattu ne ryhmät, jotka yhteiskunta on halunnut ottaa holhouksen kautta kontrolliinsa, niin lisäksi on selvitettävä, kenellä on ollut oikeus laittaa vireille täysi-ikäisen holhousasia? Kenellä on ollut todellinen päätösvalta: perheellä, suvulla, lääkäreillä, holhouslautakunnilla, tuomioistuimilla? Miten on toteutunut holhottavaksi julistettavan oikeusturva; kuka on valvonut tai onko yleensä valvottu hänen etuaan prosessissa? Miten on ratkaistu holhoojan valintaan, toimivaltaan ja -mahdollisuuksiin sekä valvontaan kohdistuvat kysymykset? Teknisesti tarkasteltuna holhousjärjestelmä on kehittynyt hyvin selvältä ja toimivalta vaikuttavaksi. Käytäntö on kuitenkin tuonut hyvin erilaisten tapausten kirjon ratkaistavaksi ja järjestelmä on joutunut toistuvasti uusien haasteiden eteen. Ei voida missään tapauksessa väittää, että suoranaista säädösten väärinkäyttöä tai ”venyttämistä” olisi tapahtunut tarkoituksellisesti tai yleisesti prosessin aikana — jokainen tapaus vain on ollut yksilöllinen ja sen sovittaminen yhteiskunnan laatimiin raameihin on usein ollut vaikeaa, joskus jopa lähes mahdotonta. Kaikenkattavaa organisaatiota ei yksinkertaisesti ole pystytty useista korjaustoimista huolimatta luomaan.⁸

Keskeiseen asemaan kautta holhouksen historian on noussut perheen ja suvun asema. Vaikka holhouksen luonne yhteiskunnan järjestelmänä on korostunut ajan myötä, on perheen ja suvun asema lähimpänä valvojana säilynyt. Kehitys on kulkenut perheen ja suvun suorasta kontrollista heidän aloiteoikeuteensa. Oman kysymyksensä muodostaa, miksi valvoja-asema on säilytetty sukulaisilla, kun sen oikeus toimia itsenäisesti on käytännössä menettänyt merkityksensä. Konkreettinen päätösvalta on tuotu yhteiskunnan enemmän tai vähemmän tiukkaan kontrolliin.⁹

Sitä, miksi yksilön lähimmille omaisille on annettu oikeus ehdottaa siirtymistä yhteiskunnan suorittamaan yksilön valvontaan, holhoukseen, on perusteltu useilla eri syillä. Eräs keskeisimmistä argumenteista on ollut pyrkimys järjestää kontrollimekanismi mahdollisimman tehokkaaksi. Yhteiskunnalla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta riittävän tarkkaan välittömään valvontaan; tässä suhteessa lähiomaisten, siis perheen ja suvun, osuus on ratkaiseva. Toisaalta käytännöllä on pitkät historialliset perinteensä: välitön holhous on aina kuulunut perheelle ja suvulle. Lähiomaisilla on ollut ja on edelleenkin "aitiopaikka", mitä tulee holhouksen tarpeen määrittelyyn. Perheelle ja suvulle on myös kuulunut monia yhteiskunnan perusfunktioita (suvunjatkaaminen, lapsista huolehtiminen ja heidän kasvattamisensa, taloudellisena perusyksikkönä toimiminen sekä varsinkin varhaisimmissa yhteiskuntamuodoissa turvayksikön muodostaminen), joiden siirtämistä yhteiskunnalle on vaikea edelleenkään harkita puuttumatta tällöin perustavasti yksilöiden oikeuksiin. Luonnollisesti yhteiskunnan kehitys on muokannut näiden funktioiden keskinäisiä suhteita ja asemia, mutta pohjimmiltaan ne edelleen mielletään perheen toimivaltaan kuuluviksi. Käytäntö on ollut koko yhteiskunnan rakenteellinen ja taloudellinen lähtökoh-
ta.¹⁰

Miksi holhouksen alle?

Sairaudet ovat aina olleet inhimillisen elämän uhkatekijöitä. Lievinäkin ne ovat horjuttaneet arkista elämänmenoa ja nostaneet esiin huolen omasta tai läheisten selviämisestä. Luonnollisesti näin oli etenkin aikoina, jolloin monet nykypäivinä varsin helpostikin hoidettavissa olevat sairaudet saattoivat aiheuttaa suuriakin menetyksiä. Mikäli ajatellaan sairauksia holhouksen kannalta, voitaisiin karkeasti ja kärjistetysti väittää, että jos sairaus voitettiin (parannuttiin) tai mikäli tauti oli kuolemaksi asti, ei ongelmia ollut; poikkeuksena

luonnollisesti orvoiksi jääneet alaikäiset. Myöskään fyysiset vammautumiset eivät vielä välttämättä tuottaneet huolta. Sen sijaan tilanteissa, joissa sairaus verotti henkisiä voimavaroja, vaadittiin usein toimia myös holhousasioiden järjestelyssä.

Tarkasteltaessa holhouksen historiaa voidaan todeta vasta 1600-luvun tuoneen kokonaisvaltaisemman muutoksen oikeudelliseen ajatteluun: yksilö syrjäytti kollektiivin (sääty, suku, talous) oikeussubjektina. Holhoustoimeen kehitys heijastui mm. tiukentuneina omaisuuden hankinnan edellytyksinä ja holhosten valvonnan siirtymisenä julkiselle oikeudelle. Myös holhouksen luonne holhottavan edun valvontatehtävänä korostui. Kehitys kulminoitui vuonna 1669 annettuun holhousjärjestykseen. Myös holhoukseen julistamisen perusteet vakiintuivat vähitellen. Esimerkiksi vuonna 1730 annettiin säädöksiä tuhlaavaisuudesta holhoukseen julistamisen perusteena, vuonna 1734 annetun lain mukaan holhottavaksi voitiin lisäksi julistaa myös heikkomielisyyden tai muiden syiden perusteella. Täysivaltaisuutta alettiin näin tarkastella terveydentilan, ymmärryksen ja itsenäisen toimintakyvyn kriteereillä. Tämä myös laajensi mahdollista holhottavien sarkaa: mielisairaat, juopot, tuhlarit...¹¹

Jaottelu toteutui myöhemmin paitsi vuoden 1898 holhouslain säädöksissä myös tilastoissa. Esimerkiksi tarkasteltaessa holhouksista kerättyä SVT:n tilastomateriaalia vuosilta 1891–1936 voidaan todeta, että holhoukseen julistamisen perusteet jaoteltiin heikkomielisyyteen, erilaisiin muihin syihin ja kolmantena irstaaseen elämään ja tuhlaavaisuuteen. Miesten osalta holhoukseen julistamiseen johtaneiden syiden yleisyys noudattaa edellä mainittua järjestystä. Myös naisten osalta syiden järjestys on vastaava, vaikka heillä irstas elämä ja tuhlaavaisuus on selvästi vain marginaalinen peruste holhoukseen julistamiselle.¹²

Holhoustilastoissa ilmenevät termit — heikkomielisyys, irstas elämä, tuhlaavaisuus, muut syyt — ovat melko yleisluontoisia, ylimalkaisiakin. Toisaalta holhoukseen julistamisen peruste, ”kirjoihin ja kansiin” merkitty syy, ei ole ollut ratkaiseva, vaan holhoustarpeen harkinnassa ovat olleet keskeisiä henkilön sosiaalinen ase-

ma, toimintakyky sekä arvioitavissa olevat riskitekijät. Periaatteessa holhousprosessiin johtanut tilanne voidaan kuvailla melko yksinkertaisena: Aikaisemmin terveen, asioistaan huolehtineen ja näin täysivaltaisen aikuisen joutuminen heikkomielisyyden tilaan aiheutti hänen läheisilleen ja yhteisölleen runsaasti mietittävää. Konkreettisimpana ja välittömimpänä ongelmana oli luonnollisesti, kuinka järjestetään potilaan hoito ja huolenpito. Kuitenkin ennemmin tai myöhemmin vastassa oli tilanne, jossa jouduttiin taloudellisten tai juridisten kysymysten eteen. Mikäli asianomainen itse ei ymmärtänyt asiaa, eikä näin ollut kykenevä hoitamaan sitä tai edes antamaan valtuutusta, oli hänelle vuoden 1898 lain säädösten perusteella järjestettävä oikeuden määräyksellä toimiva edunvalvoja, toisin sanoen holhooja tai vähintäänkin uskottu mies.¹³

Tarkasteltaessa tarkemmin holhoustilastojen nimikkeitä voitaneen olettaa esimerkiksi heikkomielisyyden tarkoittaneen yleensä ihmisen mieleen ja tätä kautta koko psyykkiseen ja henkiseen terveyteen vaikuttavia tekijöitä. Käytännössä heikkomielisyydellä tarkoitettiin ilmeisesti erilaisia mielisairauksia. Holhouksen julistamisen perusteena mielisairaudet olivatkin valtakunnallisesti tarkasteltuna selkeästi yleisin ryhmä niin ennen kuin jälkeenkin holhouslain antamisen. Tapaukset kattoivat paria poikkeusvuotta lukuun ottamatta vähintäänkin puolet kaikista julistetuista holhouksista.¹⁴

Heikkomielisyyden nimikkeen käyttö oli kuitenkin jossain määrin horjuvaa, sillä sen alle saatettiin liittää paitsi mielisairaudet (esimerkiksi skitsofrenia, psykoosit, neuroosit, paranoiat) myös eriaisteiset vajaamielisyydet, vanhuudenheikkous (dementia), aivovauriot ym. aivotoiminnan häiriöt sekä myös joitakin fyysisiä sairauksia, esimerkkinä mainittakoon yleinen sairaalloisuus. Kirjavuutta lisäsi myös se, että näitä kirjattiin myös nimikkeen ”muut syyt” alle. Syytä luokittelun ongelmallisuuteen oli usein se, etteivät holhousviranomaiset tunteneet sairauksia tai eivät pystyneet vetämään selvää rajaa niiden välillä. Tilannetta selkeytti vasta vähitellen yleistynyt lääkärinlausuntojen käyttö holhousasiain lautakunta- ja tuomioistuinkäsittelyissä. Myös asioiden kirjallisen käsittelyn ja

holhouslautakuntien yleistyminen vahvistivat ja yhdenmukaistivat toimintoja: aikaisemmin käsittely perustui pitkälti asianosaisten suulliseen kuulemiseen, jolloin maallikkojen aika ajoin värikkäätkin lausumat saattoivat muokata käsityksiä.¹⁵

Irstas elämä ja tuhlaavaisuus lienevät käytännössä tarkoittaneet alkoholin ja varsinkin 1900-luvun loppua kohden myös muiden päihteiden väärinkäyttöä ja niiden lieveilmiöitä — etenkin eri tavoin ilmennyttä epäsosiaalista käytöstä — joista seurauksena oli yli varojen elämistä, velkaantumista, yleisesti taloudellisen aseman ja muiden etujen vaarantumista. Alkoholismi luokitellaan nykyisin yleisen käsityksen mukaan sairaudeksi. Kuitenkin holhouslain voimaantulon aikoihin ja vielä pitkään 1900-luvulle ”juoppous” nähtiin ennemminkin sosiaaliseksi ja taloudelliseksi ongelmaksi — vääränlaiseksi elämäntavaksi — kuin hoitoa vaativaksi ja mahdollisesti parannettavaksi taudiksi. Tätä kuvaa myös irstaan elämän ja tuhlaavaisuuden jääminen toistuvasti heikkomielisyyttä ja muita syitä harvinaisemmaksi holhousperusteeksi. Tuhlaavaisuuden osalta huomautettakoon, että se yksinomaisena holhouskriteerinä oli melko harvinainen; yleensä se kytkettiin joko juoppouteen tai mielisairauteen.¹⁶

Vaikuttaisi siltä, että alkoholin väärinkäyttöä siedettiin melko pitkälle, vaikka yletöntä juomista tuskin hyvälläkään katsottiin. Kuvaavaa on esimerkiksi se, että juoppous ei rankimmillaankaan ”kelvannut” ainakaan yksinomaiseksi holhousperusteeksi, vaan siihen liitettiin usein mielenvikaisuutta tai taloudellisen aseman vaarantumista. Mielenkiintoisen ja kuvaavan esimerkin suhtautumisesta alkoholismiin vuosisadan alkupuolella tarjoaa vuonna 1909 kirjoitettu kuvaus alkoholin väärinkäytön riskeistä:

” - Usein uudistuva alkoholinkäyttö aikaansaa monessa elimessä enemmän tai vähemmän ankaranlaatuisia sairaaloisia muutoksia; niinpä syntyy kroonillinen nielu- ja kurkkukatarri, siitä juopon äänen käheys; vähitellen kehittyä itsepäinen mahalaukunkatarri oksennuksineen ja

syömättömyyksineen; maksa rasvettuu ja lopuksi usein surkastuu; verenkiertoelimet vikaantuvat; sydänlihas rasvettuu, kasvaa kooltaan ja veltostuu; hermoston toiminnassa näemme vähitellen kuvastuvan samantapaiset vauriot, kuin äkillisessäkin myrkytyksessä: siveelliset ja yleisinhimilliset periaatteet kadottavat valtansa, jonka sijaan alemmat vaistot ja itsekkäät himot saavat johdon. Kroonillisen alkoholismien ilmiöihin kuuluvat myöskin monet mielenhäiriön ja tylsämielisyyden tilat sekä surkeankuulu äkillinen mielenhäiriö, joka kulkee viinahulluuden (delirium tremens) nimellä. Alkoholit on siis etupäässä hermoston ja eritoten aivojen, s. o. ajatuksen ja järjellisen toiminnan myrkytys ja siten yhteiskuntamyrkytys pidettävä.”¹⁷

Luokka muut syyt pitää sisällään tarkemmin määrittelemättömiä syitä, jotka kuitenkin olivat riittävän vahvoja johtaakseen henkilön julistamiseen vajaavaltaisuuden tilaan. Käytännössä nämä tarkoittivat esimerkiksi vanhuudenheikkoutta, heikontunutta mielentilaa, ruumiinvikaa tai pitkällistä sairautta.¹⁸

Käytännössä holhoukseen johtaneiden syiden ja käytettyjen termien määrittely oli ajoittain melko vaikeaa, jopa tulkinnanvaraista. Holhousprosessin kirjallisen käsittelyn ja asiantuntijalausuntojen käyttämisen (esimerkiksi lääkärinlausunnot) yleistymisen selvensivät tilannetta, mutta holhoukseen määrittämisen perusteita haluttiin silti muokata yhteiskunnan muuttuneita arvo- ja normikäsityksiä vastaaviksi. Tähän pyrittiin korostamalla kunkin tapauksen yksilöllistä harkintaa: vuonna 1984 annetun lakimuutoksen mukaan jokainen tapaus on tutkittava erikseen; holhottavaksi esitettyä tulee, jos mahdollista, kuulla asiassa; ketään ei tule julistaa holhoukseen, jos hänen etunsa voidaan turvata määräämällä hänelle uskottu mies; holhoukseen määrittämisen yleisperiaatteeksi määriteltiin, että holhottavaksi voidaan julistaa henkilö, joka on kykenemätön huolehtimaan itsestään ja omaisuudestaan, minkä vuoksi hänen taloudellinen asemansa, toimeentulonsa ja muut tärkeät etunsa ovat

vaarassa — kyvyttömyyden syillä ei periaatteessa ollut enää merkitystä, vaan ratkaisevaan asemaan nousivat holhottavaksi esitetyn sosiaalinen tilanne ja toimintakyky sekä odotettavissa olevat vaarat ja suojan tarve. Lakimuutoksen jälkeen holhoukseen julistamisen syitä selviteltiin. Periaatteellinen jakauma oli edelleen muuttumaton: mielen sairaudet ja niihin verrattavissa olevat syyt muodostavat ylivoimaisesti suurimman ryhmän. Esimerkiksi vuonna 1985 mielisairauksien osuus syistä oli 29 prosenttia (mukaan luetiin myös alkoholipsykoosit), eriaisteiset vajaamielisyydet oli nostettu omaksi 25,4 prosentin ryhmäkseen ja vanhuuden tylsistyminen oli kolmas suuri ryhmä, 22,8 prosenttia. Loput syyt olivat aivo toiminnan ja hermoston häiriöt (9,0 prosenttia), muut fyysiset sairaudet (5,1 prosenttia), päihteiden väärinkäyttö (5,1 prosenttia) ja sosiaalinen estyneisyys (1,1 prosenttia). Syy ei ilmennyt lääkärinlausunnossa 2,5 prosentissa tapauksista.¹⁹

Lähdeviitteet:

- ¹ Artikkelin perustuu tekijän käsikirjoitukseen holhoustoimen historiasta n. 1200–2000 (jossa kysymystä lähestytään oikeus- ja sosiaalishistorian näkökulmasta) ja SVT:n oikeustilastoihin 1891–1983 sekä Jyväskylän maakunta-arkiston Jyväskylän (1814–1890), Jämsän (1828–1890), Laukaan (1832–1890), Viitasaaren (1784–1890) tuomiokunnan ilmoitusasiain pöytäkirjojen holhousasioista laadittuihin tilastoihin (tekijällä tilastollisessa muodossa).
- ² Holhouslaki 19.8.1898, § 19.
- ³ Katso Pertti Haapala, *Sosiaalishistoria. Johdatus tutkimukseen*. Suomen historiallinen seura, käsikirjoja 12. Helsinki 1989, s. 88; Eino Kuusi & Reino Kuusi, *Sosiaalinen kysymys ja sosiaalinen liike kautta aikojen*. Porvoo 1948, s. 9.
- ⁴ Ahti Saarenpää, Heikki Mattila, Matti Mikkola, *Holhous — yhteiskunnallinen ongelma*. Luentoja holhousoikeudesta yhteiskunnallisen kontrollin osana. Helsinki 1972, s. 17–19.
- ⁵ Saarenpää, Mattila, Mikkola 1972, s. 17–19.
- ⁶ Haapala 1989, s. 94; Toivo Nygård, *Erilaisten historiaa*. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Jyväskylä 1998, s. 11–23; Katso myös Toivo Nygårdin artikkeli ”Erilaisten historian problematiikasta ja lähteistä” tässä kirjassa.
- ⁷ Esimerkiksi Saarenpää, Mattila, Mikkola 1972, *passim.*; Vertaa Nygård 1998, s. 11–24.
- ⁸ Holhoustoiminnan kokonaisuudistus valmistumassa: uusi holhouslaki tulee voimaan 1999/2000. Alustavasti saatujen tietojen mukaan uudistus tulee muun muassa lakkauttamaan kunnalliset holhouslautakunnat ja holhoustoimen valvonta siirtyy valtiolle, samoin myös virkaholhooja-nimike korvautuu edunvalvoja-termillä.
- ⁹ Saarenpää, Mattila, Mikkola 1972, s. 21, 34–38; Heikki Roiko-Jokela, *Vajaavaltaisuus ja yksilön oikeuksien turvaaminen*. Vuoden 1898 holhouslain tausta, sisältö ja toteutuminen. Teoksessa *Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina*. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela & Timo Pitkänen. Jyväskylän historiallinen arkisto vol I. Jyväskylä 1995, s. 163–184.
- ¹⁰ Perheen ja suvun asemasta ja funktioista katso esimerkiksi Saarenpää, Mattila, Mikkola 1972, s. 21–31.
- ¹¹ Roiko-Jokela 1995, s. 169; Anu Pylkkänen, *Holhouksen historiaa*. Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Toimittanut Pia Letto-Vanamo. Jyväskylä 1991, s. 101; Ragnar Hemmer, *Suomen oikeushistorian oppikirja II*. Perheoikeuden, perintöoikeuden ja testamenttioikeuden historia. Hyvinkää 1954, s. 60–61; A. W. Gadolin, *Suomen holhousoikeuden pääpiirteet*. Helsinki 1936, s. 13–14;

Katso myös Ruotsin valtakunnan laki vuodelta 1734. Perintökaari, 19. luku, §:t 1–4. Käännös. Turku 1822. Tarkemmin 1600-luvun holhoussäädöksistä: Pylkkänen 1991, s. 100–104; Juha Halijoki, Uskottu mies ja edunvalvonta. Helsinki 1988, s. 50–51; Gadolin 1936, s. 10–12; Hemmer 1954, s. 27, 59–60, 81.

¹² SVT, oikeustilastot 1891–1936.

¹³ SVT, oikeustilastot 1891–1936; Viitteessä yksi mainittujen tuomiokuntien arkistot; Katso myös holhouslaki 19.8.1898.

¹⁴ SVT, oikeustilastot 1891–1936; Viitteessä yksi mainittujen tuomiokuntien arkistot.

¹⁵ Esimerkiksi viitteessä yksi mainittujen tuomiokuntien arkistot.

¹⁶ SVT, oikeustilastot 1891–1936.

¹⁷ Lääketieteen tohtori, dosentti Max Oker-Blom, Tietosanakirja I. Helsinki 1909. Hakusana ”alkoholismi/alkoholimyrykytys”.

¹⁸ SVT, oikeustilastot 1891–1936; viitteessä yksi mainittujen tuomiokuntien arkistot.

¹⁹ Aila Heusala, Holhottavaksi julistaminen ja sen kumoaminen. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1986, s. 45–48.

JYVÄSKYLÄN HISTORIALLINEN ARKISTO

1. Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela & Timo Pitkänen. 322 s. 1995.
2. Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela & Timo Pitkänen. 277 s. 1996.
3. Huhut, unet, sodomiitit, moraalinvartijat, elämäkerrat, puhuttelusanat ja ammattinimikkeet. Toimittanut Heikki Roiko-Jokela. 282 s. 1997.
4. Vanhuus, vaivat ja erilaiset. Toimittanut Heikki Roiko-Jokela. 190 s. 1999.